

Kamilla Westerheim

Identitetsproblematikk i *Tante Ulrikkes vei*

Bacheloroppgave i Lektorutdanning i nordisk

Veileder: Gerd Karin Omdal

Mai 2019

Kamilla Westerheim

Identitetsproblematikk i *Tante Ulrikkes vei*

Bacheloroppgave i Lektorutdanning i nordisk
Veileder: Gerd Karin Omdal
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Innhold

1.0 Innledning.....	2
2.0 Argumentasjon	4
2.1 Selvpresentasjon	4
2.2 Mimicry	6
2.3 Utseende, bosted, språk og navn	8
2.4 Media og makt	10
2.5 Innvandrere som en trussel?.....	12
2.6 Mo og Jamal møter motstand	13
3.0 Avslutning.....	15
4.0 Litteratur	17

1.0 Innledning

Tante Ulrikkes vei, skrevet av Zeshan Shakar, ble utgitt i 2017, til strålende kritikker (Gyldendal, u.å.). Den handler om to gutter som vokser opp på Stovner, i Tante Ulrikkes vei. Romanen vant Tarjei Vesaas' debutantpris i 2017, en pris som blir gitt til «siste bokårs beste unge norske skjønnlitterære debutant» (Iversen, 2019). De to ungdommene vi møter i denne boken er født av foreldre med innvandrerbakgrunn, noe som gjør at de har et litt annet utgangspunkt i det norske samfunnet enn de ungdommene som er født av etnisk norske foreldre. Dette setter rammen rundt en fortelling som kanskje skiller seg ut fra andre romaner på markedet på flere måter. Forfatteren selv sier han har savnet å lese en bok som skildrer både miljøet og personene på Stovner. Dette er «(...) ikke så ofte beskrevet skjønnlitterært» (Borud, 2017). Denne romanen gir leseren et innblikk i et annet liv enn det de selv lever, og den kan endre vårt syn på unge mennesker med innvandrerbakgrunn og det livet de lever i det norske samfunnet. Norstat gjennomførte nylig en undersøkelse for NRK som viste at en av fire unge ikke leser bøker (Pettersen et al, 2019). Det nevnes flere grunner, men en av grunnene er at de ikke finner bøker som er relevante. Jeg synes dette er synd, og vil i slutten av oppgaven argumentere for at dette er en relevant bok for unge å lese, og at de kan lære noe av å lese denne romanen.

I et intervju med Aftenposten (26.09.17) sier Zeshan Shakar at han i *Tante Ulrikkes vei* «ville si noe om hvordan det oppleves å hele tiden være den som blir definert av andre utenfra, men sjelden får definere seg selv» (Borud, 2017). Med utgangspunkt i dette sitatet vil jeg undersøke hvordan identitetsspørsmål problematiseres i romanen. Dette vil jeg i all hovedsak gjøre ved å bruke en postkolonial innfallsvinkel og nærlesing av boken. Jeg vil også bruke andre innfallsvinkler der dette er hensiktsmessig. Jeg vil benytte meg av Edward Said og Homi Bhabha sine postkoloniale teorier. Said bruker ordet Orientalisme om sine teorier og definerer det på denne måten: «Orientalisme er en måte å tenke på, basert på et ontologisk og erkjennelsesteoretisk skille mellom «Orienten» og (som regel) «Oksidenten»» (Said, 1994, s. 12). Enkelt forklart er det et skille mellom Orienten og Oksidenten (Vesten). Dette forholdet handler om «(...) makt, dominans, varierende grader av et komplisert hegemoni» (Said, 1994, s. 16). Oksidenten er overlegen Orienten og har makten til å definere hvem og hva Orienten skal være. I dette ligger også det at det konstrueres en forskjell mellom 'oss' og 'dem', og dette har stor relevans for hvordan vi tenker i dag. Vi er ønsket å ta vare på og beskytte de som er lik oss selv, mens de som er annerledes blir sett på som en trussel.

Det jeg vil argumentere for er at de strukturene man finner i postkolonial teori kan man også finne i dagens litteratur, som ikke nødvendigvis er skrevet i en postkolonial tradisjon. De forestillingene Vesten har konstruert om Østen er grunnlaget for hvordan vi tenker om mennesker som kommer fra en annen del av verden enn oss. «De følelsespregede forestillingene som 'innvandrere' nå møtes med, bør derfor sees i lys av tidligere tiders forestillinger og praksiser» (Gullestad, 2002, s. 156). Gullestad hevder at vi må langt tilbake i tid for å se hvor disse forestillingene stammer fra. Selv om det er gamle forestillinger som har eksistert i lengre tid, ønsker jeg også å vise hvordan vi kan fri oss fra disse forestillingene og se 'innvandrere' uten de følelsespregede forestillingene som har eksistert i lengre tid. Shakar har en annen bakgrunn enn etniske nordmenn, så det er nærliggende å tro at han har kjent på de forskjellene disse forestillingene skaper, og på den måten blir hans fremstilling i romanen med troverdig enn om en etnisk nordmann hadde skrevet en lik roman.

Identitet handler om hvordan man er, sitt eget selvbilde og sin egen selvoppfatning («Identitet», u.å.). Begrepet kan også være koblet til hvordan man ser seg selv som en gruppe i samfunnet, eller hvordan andre ser deg som en del av en gruppe eller som et individ. I denne oppgaven vil jeg benytte meg av begge sidene av identitetsbegrepet, både det som handler om individuell identitet og gruppeidentitet. Det å skulle definere sin egen identitet kan være en vanskelig prosess, som går gjennom flere ledd. Som jeg vil argumentere for i denne oppgaven er det å skulle definere sin egen identitet i Norge en vanskelig oppgave. I denne oppgaven vil jeg se på utfordringen til ungdommer med innvandrerbakgrunn. Jeg vil her trekke frem fire identitetsmarkører som jeg senere i oppgaven vil ta opp igjen for å problematisere hvordan man kan skape sin egen identitet, og ikke la andre definere den, og samtidig hvordan dette kan være en utfordring for å skape sin egen identitet. En identitetsmarkør er «trekk, egenskap, standpunkt e.l. ved person (eller gruppe) som er med på å definere hvem man er» («Identitetsmarkør», u.å.). De fire identitetsmarkørene jeg velger å undersøke er utseende, bosted, språk og navn. Disse er ganske fremtredende, og man trenger ikke kjenne en person godt for å kunne bygge seg en forestilling av hvem denne personen er. Samtidig er det også lett å bygge seg et feil inntrykk av en person basert på disse fire markørene.

Noe av det som er litt utfordrende med denne oppgaven er terminologien. Som jeg kommer innpå senere er hovedpersonene Mo og Jamal født og oppvokst i Norge, men med foreldre som er innvandrere. De er norske, men samtidig har de en litt annen bakgrunn enn de ungdommene som er etniske norske, altså de som er født av foreldre med norsk bakgrunn. Begrepet etnisk nordmann er et omstridt begrep, da det «kan virke ekskluderende for personer

med innvandrerbakgrunn i de siste generasjonene» (Schackt, 2018). Jeg velger likevel å bruke begrepet etnisk norsk i min oppgave, ikke for å ekskludere Mo og Jamal, men for å illustrere at det er en forskjell her.

2.0 Argumentasjon

Tante Ulrikkes vei er hva vi kan kalle en moderne form for brevroman. Handlingen drives fremover av epostene til Mo og lydopptakene til Jamal som sendes til Lars Bakken, seniorforsker i NOVA. NOVA gjennomfører en undersøkelse der de «(...) gjennom deres egne beretninger skal kartlegge hverdagen til ungdom med minoritetsbakgrunn i Groruddalen» (Shakar, 2018, s. 5). Vi følger guttene fra august 2001 til oktober 2006. Ved at Mo og Jamal forteller selv om sitt eget liv og hendelser de har vært gjennom får vi et annen utgangspunkt enn om det skulle vært fortalt av en ekstern tredjepersonsforteller. Vi får et mer personlig forhold til guttene, vi får vite om hva de tenker og hvordan de personlig opplever hendelser de kommer over i hverdagen. Vi får også guttenes tolkning av disse hendelsene, der er ikke en ekstern forteller som viser oss hvordan dette har vært for dem, men de forteller det direkte til oss.

Mo og Jamal er begge født av foreldre med innvandrerbakgrunn. Vi får aldri vite hvilket land deres foreldre kom fra før de kom til Norge, men på bakgrunn av den informasjonen som blir gitt i boken tolker jeg det dit at de kommer fra et land øst for oss, altså de områdene som er Østen i postkolonial teori. Mo og Jamal er begge født og oppvokst i Norge, og det at vi ikke får vite noe om foreldrenes hjemland kan være et bevisst valg fra forfatterens side. Det viser at guttenes eneste tilhørighet er til Norge, det er dette som er deres hjemland. Mo nevner dette i sin første mail til Lars Bakken: «Jeg kjenner ikke det landet foreldrene mine kom fra. Ikke i det hele tatt. Jeg kjenner Stovner» (Shakar, 2018, s. 8).

2.1 Selvpresentasjon

Jeg vil starte med å utforske hvordan Mo og Jamal ser på sin egen identitet i starten av romanen. Senere vil jeg komme inn på hvordan de ser på sin egen identitet ved slutten av romanen, og hvis det er en endring, hvorfor dette har skjedd. Vi blir først kjent med guttene i deres første møte med Lars Bakken, Mo gjennom mail og Jamal gjennom lydopptak. Ved å se på hvordan de presenterer seg selv til en de ikke kjenner får vi et innblikk i hvordan de ser på seg selv, og hvordan de plasserer seg i hjemmemiljøet sitt.

Noe av det første Mo skriver i sin mail til Lars er at han har tilpasset navnet sitt. Familien til Mo er muslimer og «Det er tradisjon å kalle den førstefødte Mohammed» (Shakar, 2018, s. 7). Mo skjønner ikke hvorfor foreldrene gav han dette navnet, fordi «(...) de som er så opptatt av at jeg skal komme meg ut herfra og få en fin jobb og alt det der» (Shakar, 2018, s. 7-8). Mo viser med dette at han synes det er vanskelig å hete Mohammed i Norge. Dette er noe jeg vil komme tilbake til litt senere. Videre i mailen skriver Mo en del om sitt hjemsted, Blokk-Stovner. For Mo har hans syn på Stovner, og sine følelser for stedet endret seg. Han tegner et lite positivt bilde av plassen og de menneskene som bor her, men som han skriver til Lars, han «(...) **har** likt Stovner også» (Shakar, 2018, s. 9, min utheving). Bruken av ordet 'har' viser til noe som har vært i fortiden, men som ikke er lengre. De negative tankene om hjemstedet og menneskene der har blitt endret etter hvert som Mo har blitt mer oppmerksom på hvordan andre omtaler Stovner og de som bor der. Mo blir påvirket av andres meninger om sitt eget hjemsted. Denne endringen skjedde i stor grad etter han overhørte noen lærere snakke sammen når han gikk i 2. klasse. «Så mange utlendinger det hadde blitt på Rommen. Evnesvake elever. Foreldre som ikke forsto noe. Nabolaget som var slum. De grudde seg for å gå til t-banen hvis sola hadde gått ned og gjengene hadde kommer frem» (Shakar, 2018, s. 11). For Mo er dette første gang han hører noen snakke om 'dem', han er ikke lengre et individ, men blir sett på som en del av en gruppe. Mo skulle ønske han var som de andre som bodde på Stovner, de som ikke tar seg så nær av det bilde som blir tegnet av Stovner. «Noen ganger skulle jeg ønske jeg var dem. Eller de som er harde. Jeg vet ikke. Jeg er mer en som smuldrer opp» (Shakar, 2018, s. 13).

Der Mo er en som smuldrer opp, kan vi kanskje si at Jamal er en av de mer hardføre. Han virker mer trygg på sin egen identitet og hvem han er, og presenterer seg for Lars Bakken som «(...) Jamal. Svarting, muslim, fra Stovner, T.U.V, Tante Ulrikkes vei, du veit, representere alltid» (Shakar, 2018, s. 15). Noe av det første man legger merke til når man leser Jamal sine lydopptak er at han snakker en multietnolekt. Definisjonen på en multietnolekt er en: «språkvariant som oppstår når språkbrukere med flere ulike språk- og kulturbakgrunner tilegner seg og taler et nytt språk» (Multietnolekt, u.å.). Mange kaller denne multietnolekten for kebabnorsk, men dette er et litt omdiskutert begrep, og jeg velger derfor å kalle det for en multietnolekt. For Jamal kan vi si at det å snakke en multietnolekt er en identitetsmarkør. Han viser at han tilhører en gruppe som kommer fra en annen kultur, og måten han snakker om dette på gjør at han virker stolt av den han er og slik han snakker. Jamal sier til Lars «Liksom, vi er alle svartinger på en hvit land, skjønner du?» (Shakar, 2018, s. 17). Det virker som Jamal har en viss forståelse av hvordan han blir sett på av de som er etnisk norske. Dette er selvfølgelig en generalisering og en litt bastant

påstand, men jeg vil senere i oppgaven argumentere for at identiteten til Mo og Jamal blir påvirket av at de i noen tilfeller ikke føler de har samme tilhørighet til Norge som de som er etniske nordmenn. I motsetning til Mo så virker det som Jamal er stolt av Stovner, og at han er opptatt av at de som bor der ikke skal føle seg som dårligere mennesker enn de som ikke bor på Stovner. «(...) fuck dem som snakker dritt skjønner du? Vi representerer uansett. Vi representerer T.U.V og Stovner alltid ass. (...) Liksom, ikke la dem gjøre sånn at du føler du er dårlig» (Shakar, 2018, s. 18).

2.2 Mimicry

Et sentralt begrep i Bhabha sine teorier er 'mimicry'. Dette er et begrep som har blitt hentet fra biologien, der dyr prøver å etterligne sine omgivelser for å redde seg selv (Hauge, 2002, s. 387). Bhabha beskriver begrepet slik: «(...) colonial mimicry is the desire for a reformed, recognizable Other, as a subject of a difference that is almost the same, but not quite» (Bhabha, 1994, s. 86). Mimicry er altså et ønske om å etterligne noe, at man skal bli noe annet. I sammenheng med dette kan man også se det 'koloniale subjektet'. Dette er en mellomting mellom kolonialist og kolonisator, det er noe helt nytt (Hauge, 2002, 388). Bhabha kritiserer Said fordi han mener Said sin presentasjon av forholdet mellom kolonist og kolonisator er for svart/hvitt. Det Bhabha setter spørsmålsteget ved i sine postkoloniale teorier er det binære systemet, altså at forholdet mellom kolonisator og kolonist er et dominansforhold (Hauge, 2002, s. 388). Det Bhabha ønsker å vise med sitt mimicry-begrepet er at dette forholdet også kan være mer gjensidig. De som er blitt kolonisert etteraper de som har kolonisert dem, og på denne måten har de mer kontroll over kolonisatorene, og den definisjonsmakten de har. I denne sammenheng blir forholdet mellom kolonisator og kolonisert ett litt annet enn det som var under kolonitiden. Mo og Jamal har foreldre som kommer fra Østen, men de bor i Vesten. Etniske nordmenn har ikke kommet til Østen for å kolonisere de, men det jeg vil se på her er at den samme strukturen består. I det norske samfunnet er det stort sett de som er etniske nordmenn som har makten, mens de som har en annen bakgrunn blir koloniserte i den forstand at det nesten blir et krav om at de skal tilpasse seg den kulturen og de tankesettene som eksisterer i Norge.

Som vi allerede har sett i presentasjonene av Mo og Jamal har de to ulike måter å tilpasse seg på. Mo er veldig opptatt av at han skal være mest mulig lik nordmenn, dette kan vi se gjennom nesten hele boken. Det kommer til et punkt der det nesten blir ironisk. Han klarer ikke stå i kantina på universitet for å kjøpe cola, fordi alle de andre kjøper kaffe. Han tør ikke gå med sekk eller veske på t-banen i frykt for at andre skal tro han er en terrorist. Han har begynt å

mislike hvordan det er på Stovner og hans største ønske er å komme seg ut derfra. Om jeg skal generalisere litt, så kan man nesten si at Mo tilegner seg de tankene han tror etniske nordmenn har om de med innvandrerbakgrunn, og dette er utgangspunktet for de handlingene han foretar seg. Siden vi får høre Mo sin historie fra hans side, får vi sjelden vite noe om hva de andre tenker. Selv om han føler seg utenfor ved å kjøpe cola, er sannsynligheten for at ingen bryr seg tilstede, men ved å tilpasse seg til det norske samfunnet på den måten Mo har gjort det slipper han i stor grad unna blikk og kommentarer for andre. Det virker som han er godt likt blant lærerne på skolen, og han klarer å komme seg til det punktet der han får hilse på statsministeren. Mo har en viss makt i forholdet mellom seg selv om etniske nordmenn, akkurat slik Bhabha beskriver det. Det som er faren med dette, som Bhabha også kommer inn på er at «Mimicry conceals no presence or identity behind its mask» (Bhabha, 1994, s. 88). Når etterapingen blir avslørt vet ikke lenger Mo hvem han eller, eller hvem han skal være. Dette kommer jeg tilbake til mot slutten av oppgaven.

Helt motsatt av Mo har vi Jamal. Han legger ikke skjul på at han er litt annerledes enn de vi ville kalt etniske nordmenn, det har vi sett i hvordan han presenterer seg for Lars Bakken, som er en svarting og muslim fra Stovner. Han stikker seg mer ut enn Mo, han gjennomfører ikke skolen og sliter med å få seg en jobb for å tjene penger. Han har også litt mer problemer på hjemmebane enn det Mo har. Moren hans er syk, og lillebroren sliter på skolen. Uten å skulle være fordomsfull kan vi kanskje si at Jamal møter de fordommene etniske nordmenn har mot mennesker med innvandrerbakgrunn. Ved å lese mediebildet får man ofte uttrykk av at de med innvandrerbakgrunn utnytter systemet, og får goder som etniske nordmenn ikke får. Dette vil jeg også vise litt senere, med et fiktivt avisinnlegg med Carl. I. Hagen. Jamal stikker seg mer ut, og blir mer sett enn Mo. Han gjør liten innsats for å etterape etniske nordmenn. Slik Bhabha fremstiller det burde derfor kolonisatoren, som her blir etniske nordmenn, ha makt over Jamal til å kolonisere hans bevissthet og til å utrydde hans religion, identitet og kultur (Hauge, 2002, s. 388). Jeg vil ikke si at dette skjer med Jamal gjennom romanen, selv om man mot slutten kan se en endring. Jamal er tro mot den han presenterer seg for til Lars Bakken gjennom nesten hele romanen. På den måten kan vi si Jamal har makt over sin egen identitet, men samtidig sliter han med å leve det livet han ønsker å leve. Han gjennomfører ikke skolen og får ikke jobb, og dette er i stor grad fordi han ikke møter de forventningene kolonisatoren har satt. Dette kan vi si er de makten kolonisatoren har over han. På denne måten kan vi i denne romanen se at det forholdet Bhabha har skissert mellom kolonist og kolonisor i stor grad stemmer, selv om den

kolonisertes identitet ikke nødvendigvis trenger å bli utryddet eller endret i møte med kolonisatorens krav og tankesett.

2.3 Utseende, bosted, språk og navn

I innledning nevnte jeg fire identitetsmarkører: utseende, bosted, språk og navn. Jeg vil i denne delen av oppgaven argumentere og drøfte rundt hva disse fire kan ha å si for identiteten til Mo og Jamal, både på en positiv og en negativ måte.

Det er lite søkelys på guttenes utseende i romanen, men noen kjennetegn får vi allikevel. Som jeg allerede har nevnt presenterer Jamal seg som en «svarting fra Stovner». Dette er nok informasjon til at vi kan anta at Jamal utseendemessig skiller seg en del fra etniske nordmenn som er ganske lyse i huden. Også Mo ser annerledes ut enn etniske nordmenn. På vei hjem fra en ferie blir han stoppet i toll, mistenkt for ulovlig innvandring (Shakar, 2018, s. 316-317). Mo og Jamal ser altså ikke ut som etniske nordmenn, men de har blitt født i Norge og bodd hele livet sitt her. Likevel viser de gjennom sine handlinger og hvordan de beskriver møtene med det norske samfunnet at de ikke føler seg like norsk som etniske nordmenn gjør. «For 'nordmannen' er familiebakgrunn viktigere enn statsborgerskap som grunnlag for identifikasjon som norsk» hevder Marianne Gullestad (2002, s. 63). Både Mo og Jamal har norsk statsborgerskap, men de blir ikke akseptert som norske på samme linje som etniske nordmenn. Når de møter nye mennesker blir de definert som medlem av en gruppe, uten at de egentlig har rukket å presentere seg. Særlig hos Jamal er dette tydelig. En gang er han på senteret og går innom G-sport for å se på en jakke han ønsker seg. «(...) alltid det er sånn på den sjappa, dem følger etter meg, jeg sverger. Jeg går en sted, dem kommer dit to sekunder etterpå» (Shakar, 2018, s. 98). Jamal føler han blir overvåket ekstra bare fordi han er mørkere i huden. Jamal forteller om flere hendelser lik denne. Når det kommer til Jamal så er det mange som trekker negative slutninger basert på hans utseende, og dette kan være utfordrende når man prøver å skape sin egen identitet. Noen har allerede tatt en avgjørelse på hvordan du er, før du får mulighet til å vise det.

Marianne Gullestad hevder at det de siste årene har det blitt større fokus på kulturforskjeller, og at det i stor grad hevdes at mennesker med forskjellige kulturer ikke kan bo sammen (Gullestad, 2002, s. 149). Mo og Jamal blir derfor ikke 'nordmenn' i den forstand at de ikke deler sammen kultur som etniske nordmenn. Når de blir definert av andre blir de definert på bakgrunn av sitt utseende, de blir en del av en gruppe som tilhører en annen kultur, og derfor kan de ikke bli norske på samme måte som etniske nordmenn som er oppvokst med den norske

kulturen. Stovner, der guttene bor, er en bydel øst i Oslo, et område som er billigere å bo i og med høyere tetthet av mennesker med innvandrerbakgrunn, enn for eksempel områder vest i Oslo. Hvor du bor kan si noe til andre mennesker om hvem du er, og kan også være en identitetsmarkør. Mo skiller mellom Hus-Stovner og Blokk-Stovner i sin første mail til Lars Bakken. «Blokk-Stovner er det stedet som gjør at Stovner er mørkerødt på Aftenpostens kart over bydelene i Oslo. (...) Høy tetthet av innvandrere. Høy ungdomskriminalitet. Høy andel skoledropouts. Høy andel kassemedarbeidere, hjelpepleiere, vaskepersonale og trygdemottakere (Shakar, 2018, s. 8). Mo maler ikke noe pent bilde av Stovner, og han sier ofte at han ønsker seg bort derfra. Han identifiserer seg ikke med det bildet han maler av Stovner, og ønsker heller ikke at andre skal gjøre det. Når Gullestad sier at mennesker med samme kultur ikke kan leve sammen kan et resultat av dette bli at ulike kulturer samler seg på ulike steder, og ulike steder kan på bakgrunn av dette få ulike oppfatninger knyttet til seg. Bildet tegnet av Mo tilsier at Stovner er et område som samler mennesker med innvandrerbakgrunn i stor grad, og at disse har dårligere arbeid og råd enn resten av befolkningen. For de som kommer utenfra er det lett å identifisere alle som kommer fra Stovner som en del av denne gruppen.

Som allerede nevnt snakker Jamal en multietnolekt, som noen kaller kebabnorsk. Denne kjennetegnes ved at man henter ord fra mange ulike språk, og da gjerne språket til store innvandrergupper som for eksempel arabisk, snakker stakkato og har en litt annerledes grammatikk, en som ligner litt mer på den engelske (Kvittingen, 2018). Det at Jamal snakker på denne måten gjør at han skiller seg ut fra etniske nordmenn. Dette gir grunnlag for at andre skal få bekreftet sine negative stereotypier mot mennesker med innvandrerbakgrunn, men slik jeg ser snakker Jamal denne etnolekten for å styrke sin identitet. Den identiteten han presenterer for Lars Bakken er en gutt med foreldre som er innvandrer og som bor på en plass der mange har innvandrerbakgrunn, og dette er noe han er stolt av. Jamal bruker sin etnolekt for å forsterke en identitet han er stolt over.

Navn er noe vi blir gitt når vi blir født, og det følger oss hele livet. Det sier noe om hvem vi er og hvor vi kommer fra. Mo og Jamal tenker svært forskjellig om det navnet de er blitt gitt av sine foreldre. Som jeg allerede har vært inne på har Mo et litt ambivalent forhold til sitt eget navn. Han fikk navnet Mohammed, som er tradisjon for den førstefødte hos muslimer, men han tror ikke dette navnet vil gi han fordeler på jobbmarkedet i Norge. Han velger derfor å kalle seg Mo, og med dette endrer han en del av den han er for bedre å passe inn. Som en kontrast til dette har vi Jamal. Han får en jobb hos Norsk Gallup for å gjennomføre spørreundersøkelser via telefon. Det viser seg å være en utfordring for han å få intervjuet så mange som han burde,

de fleste legger på etter han presentere seg. Sjefen foreslår derfor at han kan presentere seg med et navn. «Det er flere her som... Altså, flere med ikke-norske navn som har valgt å bruke et norsk navn når de presentere seg. De føler at det er enklere» (Shakar, 2018, s. 323). Dette har ikke Jamal interesse av å gjøre. «Jeg er Jamal, ikke Knut. Jeg bare slutter i stedet ass» (Shakar, 2018, s. 323). Jamal har hele tiden vist at han er trygg på hvem han er, og han ønsker ikke å la sin egen identitet gå på bekostning av å skulle passe inn i 'det norske samfunnet'. Han ønsker å tilpasse seg det norske samfunnet akkurat slik han er, og ikke som er fornorsket versjon av seg selv. Dette gir han, som nevnt tidligere, en del utfordringer.

2.4 Media og makt

Et viktig aspekt som Edvard Said trekker frem er at «(...) det har vært en forsterkning av stereotypiene som former vår oppfatning av Orienten» (Said, 1994, s. 37). Denne forsterkningen har i stor grad kommet med økende mediefokus og nye typer medier. Mediene har stor makt når det kommer til å sende bilder som skaper en oppfatning av at noe er på en bestemt måte. Dette har Arjun Appadurai definert som medielandskap: «*Mediascapes* refer to both the distribution of the electronic capabilities to produce and disseminate information (...), and to the images of the world created by these medias» (Appadurai, 1996, s. 35). I denne sammenhengen vil jeg se på de bildene media skaper og sender ut, og da spesifikt aviser. Det mediene er med på å skape referer Appadurai til som forestillingsverdener, som betyr at media er med på å skape den virkeligheten vi bor i (Appadurai, 1996, s. 35). Mediene kan bidra til å styrke eller svekke de negative stereotypiene knyttet til mennesker med innvandringsbakgrunn, ved enten å publisere saker der disse blir fremstilt på en bra måte, eller hvor de blir fremstilt i et mer negativt søkelys. Jeg skal ikke ta et standpunkt og si at de gjør det ene eller det andre, men vil vise til to eksempler fra *Tante Ulrikkes vei* der de er med på å forsterke de negative stereotypiene, altså at de setter Mo og Jamal i et litt dårlig lys. Jeg vil først presentere Mo sin opptreden i media, og deretter Jamal sin, samtidig som jeg vil drøfte rundt hvordan dette kan påvirke deres tenking rundt sin egen identitet.

Mo er den første av guttene som havner på et bilde i avisen. Gjennom et tiltak fra regjeringen, Grorudpakken, ønsker de å «(...) øke gutter med innvandrerbakgrunns deltakelse i høyere utdanning gjennom særskilte stipend» (Shakar, 2018, s. 96). Mo har søkt, og fått plass, ved samfunnsøkonomi ved universitet i Oslo og han er en av de som har fått innvilget det ekstra stipendet fra Lånekassen (Shakar, 2018, s. 152-153). Grorudpakken til regjeringen inneholder flere tiltak, og et av disse er opprustning av Stovner. I denne sammenhengen kommer statsministeren til Stovner for å promotere dette, og statsministeren ønsker å møte Mo og

presentere han på Stovner (Shakar, 2018, s. 164-165). Det er her Mo blir tatt bilde av og havner i avisa. Det er ikke et eget oppslag om Mo og at han har fått ekstra stipend, men et bilde av han i samme artikkel som «en forbanna Carl. I. Hagen» (Shakar, 2018, s. 167). Innholdet i artikkelen handler om at Carl I. Hagen «(...) hevder at regjeringen hjelper innvandrere på bekostning av andre. Han viser blant annet til en egen stipendordning for innvandrer gutter og gratis barnehageplasser i flere innvandrer tette bydeler» (Shakar, 2018, s. 168). Artikkelen er negativ til regjeringens Grorudpakke, og når Hagen sier dette går på bekostning av andre kan dette appellere til etniske nordmenn som begynner å kjenne på at de blir nedprioritert til fordel for innvandrere. At Mo er representert i denne artikkelen som en som får dette stipendet, gjør at dette ikke bare blir en positiv opplevelse for han. Dette viser seg også i Mo sin reaksjon da han får se bildet av seg selv i avisa. «Det ble tatt et bilde av oss som kom i Aften-Aften. (...) Jeg vet ikke, jeg har egentlig mest lyst til å kaste det, men da hadde foreldrene mine protestert» (Shakar, 2018, s. 167). Det som skal være et stolt øyeblikk for Mo får en litt bitter smak over seg da det blir fremstilt som noe negativt. Når han forteller om dette til en har truffet på studiet kommer tankene tilbake til dette avisoppslaget, og han angrer på at han sa noe og «(...) kommer ikke til å fortelle noen om det stipendet igjen» (Shakar, 2018, s. 202). Mo har fått en fordel på bakgrunn av å være 'annerledes' og dette er ikke noe alle synes er like rettferdig.

Jamal blir avbildet i avisen utenfor en moske. Han har en avtale med en moske på Stovner om at de skal betale for at han skal få gå på Bjørknes å ta opp fag, mot at han hjelper til i moskeen et par ganger i uka (Shakar, 2018, s. 347). I denne moskeen skal det arrangeres et møte med en kjent imam fra Storbritannia. VG skriver en sak om dette der de slår det opp som at imamen har kommet til moskeen for å forsvare at man angriper vestlige mål (Shakar, 2018, s. 387). På grunn av dette oppslaget samler det seg flere medier og fotografer utenfor moskeen for å få en kommentar. Når Jamal skal ut av moskeen kommer han seg nesten ikke ut, og blir derfor litt irritert og prøver å bane seg vei. En fotograf ber han om å slappe av, og dette resultere i at han rekker fingeren til dem før han kommer seg vekk (Shakar, 2018, s. 388-389). Jamal havner med dette på forsiden av VG. Et bilde av en ung muslimsk gutt utenfor en moske, som nettopp har hatt besøk av en imam som forsvarer angrep på Vesten, som rekker finger er ikke den beste reklamen for å inkludere muslimer i 'det norske samfunnet', og det bidrar heller ikke til å dempe de negative stereotypiene som er mot innvandrere. Man ser de som sinte og aggressive, og uvillige til å tilpasse seg den 'norske kulturen' og det 'norske livet'. Jamal ser ikke på det som noe negativt at han har blitt avbildet i avisen på denne måten. «Men liksom, når jeg ser den bilden, helt ærlig, jeg tenker det er så heftig» (Shakar, 2018, s. 396). På en måte virker det som

Jamal er stolt over bildet som kom i avisa, og han får vist frem hva han synes om måten han og flere på Stovner blir behandlet av 'det norske samfunnet'. «Liksom, jeg står der og viser fingern, og bak der du ser T.U.V.-blokkene. Liksom sånn, fuck dere alle a, hilsen T.U.V.» (Shakar, 2018, s. 396). Mo ser også Jamal på denne måten, «(...) et bilde av Jamal som viste fingeren til Norge» (Shakar, 2018, s. 393). Jamal sin identitet blir nesten styrket ved dette, mens gruppens identitet, altså innvandrernes, blir i noen grad negativt påvirket.

2.5 Innvandrere som en trussel?

I årene etter 1950 har forholdet mellom øst og vest vært turbulent. «Ingen kan ha unngått å legge merke til hvordan «Øst» alltid har stått for fare og trussel i denne tiden» (Said, 1994, s. 37). Dette har også vært tydelig de siste årene, og for oss som lever i Vesten i dag er det kanskje terrorangrepet 11. september 2001 i New York som står sterkest i minnet som da trusselen fra øst var mest tydelig tilstede. Mo og Jamal blir også påvirket av denne hendelsen, men på to ulike måter. Mo reagerer som med sjokk og vantro, og sier lite til Lars Bakken om denne hendelsen, bortsett fra hva det gjorde med han i ettertid. Han prøver så godt han kan å ikke tenke på det, og har «(...) begynt å snu hodet en annen vei når jeg går forbi Narvesen på vei til T-banen, så slipper jeg å se forsiden på avisene» (Shakar, 2018, s. 68). Mo synes det er vanskelig å være den han er i Norge etter denne hendelsen. Han sier aldri konkret hvem som fikk skylden, men vi vet i dag at det var radikale muslimer. For Mo som er muslim, blir dette en konstant påminnelse om den gruppen han blir sett som en del av, men som han ikke ønsker å være en del av. Det er derfor enklere å snu seg vekk og la være å lese om det.

Jamal sin reaksjon skiller seg ganske fra Mo sin. Når han forteller Lars Bakken om terrorangrepet er det nesten med stolthet: «Oløøøh ass! Sinnsykt da?! Hæ?! Hvor fuckings syk har ikke denne dagen her vært, a?» (Shakar, 2018, s. 60). Hans reaksjon på denne hendelsen viser at han har stor sympati for «Østen», og det forsterker inntrykket av at hans identitet blir lite påvirket av at han bor i «Vesten», og at han ikke er en del av dem. Under en minnemarkering i klasserommet har han et utbrudd i klasserommet som tydelig viser denne forskjellen: «Liksom, dem griner så heftig for dem, men ikke for andre, aldri for andre ass, og det får meg til å tenke enda mere sånn, liksom dem der og meg, nei ass, vi er ikke det samme, skjønner du hva jeg mener?» (Shakar, 2018, s. 66). Han tegner opp en forskjell på ofre i Østen og ofre i Vesten, der ofrene i Vesten er uskyldige, selv om «(...) uskyldige folk dauer mere på svartinger sine land på grunn av USA, ikke sant? Så hvordan er dem på USA helt uskyldige da? Er ikke vi mere uskyldige enn dem?» (Shakar, 2018, s. 67). Jeg har allerede nevnt hvordan medielandskapet kan være med på å skape de forestillingsverdenene som er i samfunnet, og de kan ha bidratt til

å skape dette bildet. Orienten i lang tid blitt definert som 'den andre', altså en motsetning til Vesten, og det er derfor ikke like interessant å fokusere på hva som skjer i dette området av verden.

Det å sette søkelys på de strukturene som er mellom Vesten og Østen kan gjøre oss oppmerksom på hvordan vi selv tenker og handler. «Orientalismen er (...) en konstruksjon af de andre og ikke en beskrivelse af dem som de er» (Hauge, 2002, s. 384). Vesten har skapt et bilde av Østen som de har videreformidlet og som preger våre tankemønstre i dag. Jamal illustrere dette med et eksempel: «Tenk om de plutselig får skjegg og sånn og blir helt jihadi og sånn, og plutselig dem lager bombe som sprenger på Oslo» (Shakar, 2018, s. 223). Dette tenker om kompisen sin som har begynt å bruke mer og mer tid i moskeen. Det er som om Jamal setter det å bruke tid i moskeen i sammenheng med det å bli en islamist, før han avslører det hele som en spøk: «Jeg koddet med deg, mann. Slapp av. Det er bare poteter som tror folka sprenger bombe fordi dem går på moskeen på jummah» (Shakar, 2018, s. 223). Jamal sier her noe om hvordan de i Vesten tenker om muslimer som går i moskeen. Dette er et utsagn fra en person, og selvfølgelig ikke noe som er dokumentert, men likevel illustrerer det litt av poenget i denne oppgaven, og i romanen og vil jeg si. Vesten har skapt seg en forestilling av hvordan de som kommer fra Østen er. For Jamal så virker det ikke som det påvirker han i så stor grad, han klarer å holde fast på sin identitet og er trygg på den, men Mo i større grad skulle ønske han ikke ble sett på som en del av denne gruppen og skulle gjerne hatt mulighet å skape sin egen identitet, uavhengig av sin bakgrunn.

2.6 Mo og Jamal møter motstand

Jeg så vidt kommet innpå at Mo sin etteraping av etniske nordmenn blir avslørt, og etter dette mister han helt taket på hvem han er. Han er på ferie i Spania med kjæresten sin og på vei hjem blir han stoppet i tollen, mistenkt for ulovlig innvandring. Han får til slutt gå, etter lang ventetid og mange spørsmål, blant annet hvorfor han har så nytt pass og hvor han ha lært språket så godt. (Shakar, 2018, s. 317-319). Mannen som lar han gå sier «Må bare sjekke noen ganger vettu. Sånn har det blitt. Kan aldri være for sikker» (Shakar, 2018, s. 319). Mo har hele tiden ønsket og jobbet for å tilpasse seg det norske samfunnet, men når han blir mistenkt for ulovlig innvandring er det som om hele hans fasade faller sammen. Han kommer i det som kalles en identitetskrise. Dette er en «(...) krise som oppstår når man av ytre eller indre grunner ikke lenger kan opprettholde sin tidligere livsførsel eller selvoppfatning» (Malt, 2016). I denne sammenheng er det ytre grunner som gjør at Mo ikke lenger kan opprettholde sin selvoppfatning. I mer skjebnesvangre hendelser kan det «(...) føre til følelse av tomhet eller

håpløshet» (Malt, 2016). Det ser kanskje ikke ut fra utsiden som dette er en skjebnesvanger hendelse for Mo, men hans reaksjon i ettertid sier noe om hvor dyp identitetskrisen er for han og hvor ekstremt det påvirker livet hans videre.

Som nevnt tidligere gjorde mediedekningen etter terrorangrepet 11. september at Mo lot være å følge med på nyhetene, både i avis, på tv og nett. Etter hendelsen på flyplassen begynner han å følge med på debatter om innvandring og han begynner å lete på nett etter nyheter og artikler som omfatter disse temaene. Han ser et debattprogram på tv, Holmgang, der de debatterer om innvandring. Med på debatten er Carl I. Hagen og han mener at «Integreringen var en skandale, de var blinde om de ikke så det. Innvandrere jobba for lite, mangla vilje til å delta og holdt seg med middelalderske tradisjoner som en trussel mot norsk [sic] verdier» (Shakar, 2018, s. 332). Dette er en stor endring i Mos livsførsel. Han har tidligere prøvd å distansere seg fra den gruppen han tidligere ikke har ønsket å være en del av, men etter hendelsen på flyplassen er det som at han ser seg selv i denne gruppen. Etter debatten på Holmgang om innvandring har han søkt opp alt han kan finne som handler om mennesker med innvandrerbakgrunn: «Nyhetssaker. Kronikker. Aktualitetsprogram. Kommentarfelt. Jeg hiver i meg alt jeg kan finne. Alt som handler om **meg**» (Shakar, 2018, s. 334, min utheving). Det er kanskje feil å kalle det forfall, men jeg velger likevel å bruke dette ordet. Mo sin siste e-post til Lars Bakken handler om at han ikke har klart å fullføre bachelorgraden sin. Han som tidligere hadde vilje og ønske til å få seg jobb og komme seg vekk fra Stovner bruker dagen sin til å se på tv og har ikke lenger ønske om å komme seg ut (Shakar, 2018, s. 428).

Jamal har hele tiden vært trygg på sin egen identitet og hva han står for. Dette har, som vi har sett, skapt noen utfordringer for han, blant annet har han ikke gjennomført videregående og han har slitt med å finne seg en jobb slik at han kan forsørge familien. Etter hvert får han hjelp av moskeen. De gir han støtte til å gå på Bjørknes for å bli bilmekaniker og han må begynne å hjelpe til i moskeen noen ganger i uka (Shakar, 2018). Denne løsningen gir Jamal ny motivasjon og det virker som han begynner å se for seg en fremtid. Han snakker med Mo og får hjelp av han til å øve på skolen, røyker mindre hasj, vurderer å begynne å trene, og føler seg allerede bedre (Shakar, 2018, s. 361-363). Alt dette faller sammen den dagen VG publiserer artikkelen om ekstremistkonferanse i moskeen der Jamal er. Etter dette mister moskeen pengestøtten fra staten og de kan ikke lenger støtte Jamal økonomisk for at han skal gå på Bjørknes (Shakar, 2018, s. 403). Jamal er etter dette fortsatt i stor grad den samme, har de samme tankene om seg selv og hvordan han ser seg selv i samfunnet. Det som endrer seg er at han blir mer ekstrem i sine handlinger. Han deltar i et demonstrasjonstog mot Muhammed-karikaturene, og det går

rykter om at han har kastet murstein på en politimann (Shakar, 2018, s. 420). Jamal har alltid vært stolt av Stovner, men i sitt siste lydopptak til Lars Bakken uttrykker han behovet for å komme seg vekk, det har blitt for mye for han. Likevel avslutter han lydopptaket med en viss optimisme, bare han kommer seg vekk litt kommer det til å gå bra.

3.0 Avslutning

Gjennom denne oppgaven har jeg argumentert for hvordan opplevelser og hendelser i hverdagen kan påvirker hvordan man ser på sin egen identitet. Jeg har også prøvd å få frem at dette kan være mer utfordrende for enkelte grupper i samfunnet, for eksempel de med innvandrerbakgrunn, slik det er i denne oppgaven. I større grad enn de som har en etnisk norsk bakgrunn har Mo og Jamal allerede noen kjennetegn som gjør det de blir definert som medlem av en gruppe og ikke som egne individer.

Mo og Jamal har lik bakgrunn, foreldrene deres er innvandrere, men de har ulike utgangspunkt i starten av romanen. Mo er innstilt på å få seg utdanning og jobb og ønsker å komme seg vekk fra Stovner. Han ønsker ikke å bli definert i samme gruppe som de med innvandrerbakgrunn, han ønsker i stor grad å komme seg vekk fra denne gruppen. Jamal er helt fra starten klar over hvem han er og han er stolt over hvem han er og stolt over Stovner. Han er opptatt av at selv om man har et litt annet utgangspunkt skal man ikke føle seg dårligere enn noen andre.

Dette er ikke en roman som er skrevet for å vise de strukturene man leter etter i postkolonial litteratur, men vi kan se det maktforholdet man leter etter i denne litteraturen. Mo etteraper nordmenn for å skjerme seg selv og for å overleve. Når dette blir avslørt står han igjen uten egentlig å helt vite hvem han er eller hvor han skal. Jamal er stort sett tro mot seg selv og har ingen intensjoner om å endre seg for å møte de forventningene det etnisk norske samfunnet setter. Dette gir han utfordringer, han gjennomfører ikke videregående, og får seg ikke jobb, likevel beholder han samme tanke om hvem han er, og han har alltid en tro på at alt ordner seg til slutt. De etnisk norske viser seg overlegne Mo og Jamal, og de har makten til å definere hvem de skal være eller hvilke rettigheter de skal få.

Jeg nevnte i innledning at jeg også ønsket å vise hvordan denne romanen er relevant for ungdom i dag. Integrering og innvandring er store debatttema i våre dager, og ved å lese denne romanen får man et annet syn, enn om man bare leser i mediene. Her får man høre historien til to gutter som gjør sitt beste for å komme seg gjennom ungdomstiden i et litt vanskelig miljø. Denne romanen kan sette i gang en tankeprosess om hvordan vi behandler ungdom med

innvandrerbakgrunn, og det kan være en øyeåpner for hvilke båser vi setter andre mennesker inn i. Denne romanen gir et annet synspunkt på innvandrings- og integreringsdebatten. Den får oss til å innse at det ikke er så enkelt å skulle bli inkludert i et samfunn der man ikke hele tiden føler seg like velkommen. Den viktigste lærdommen å ta med seg fra lesingen av *Tante Ulrikkes vei* er at mennesker med innvandrerbakgrunn er ungdom og mennesker på lik linje med etniske nordmenn, og at vi bør møte andre mennesker med åpne øyne, i stedet for å bestemme oss for hvordan de er før vi møter de.

4.0 Litteratur

Bhabha, H. (1994). *The location of culture*. London: Routledge.

Borud, H. (2017, 26. september). Zeshan Shakar med tøff oppvekstskildring: -Det er ikke svenske tilstander på Stovner. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/QG464/Zeshan-Shakar-med-toff-oppvekstskildring--Det-er-ikke-svenske-tilstander-pa-Stovner>

Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne. Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gyldendal (u.å.). Tante Ulrikkes vei. Hentet fra <https://www.gyldendal.no/Skjoennlitteratur/Romaner-og-noveller/Tante-Ulrikkes-vei>

Hauge, H. (2002). Postkolonialisme. I G. Lütken, N. Mølgaard og J. Fibinger (Red.), *Litteraturens tilgange: metodiske angrebsvinkler*. København: Gad.

Identitet. (u.å.). I *Store Norske Leksikon*. Hentet 2. mai 2019 fra <https://snl.no/identitet>

Iversen, V. (2009, 24. mars). Tarjei Vesaas' debutantpris. I *Store Norske Leksikon*. Hentet 13. mai fra https://snl.no/Tarjei_Vesaas%E2%80%99_debutantpris

Kvittingen, I. (2018, 24. februar). Hva er kebabnorsk?» Hentet fra <https://forskning.no/barn-og-ungdom-kultur-sprak/hva-er-kebabnorsk-i-dag/286860>

Malt, U. (2016, 2. desember). Identitetskrise. I *Store Norske Leksikon*. Hentet 14. mai fra

Multietnolekt. (u.å.). I *Det norske akademis ordbok*. Hentet 13. mai fra <https://snl.no/identitetskrise>

<https://www.naob.no/ordbok/multietnolekt>

Pettersen, P. og Skrede, K. M. (2019, 10. mai). En av fire unge gidder ikke lese bøker. Hentet fra <https://www.nrk.no/kultur/en-av-fire-unge-gidder-ikke-lese-boker-1.14542046>

Said, E. (1994). *Orientalismen. Vestlige oppfatninger av orienten*. Oslo: J.W. Cappelens forlag AS.

Shakar, Z. (2018). *Tante Ulrikkes vei*. Oslo: Gyldendal.

Schackt, J. (2018, 2. februar). Etnisk norsk. I *Store Norske Leksikon*. Hentet 13. mai fra https://snl.no/etnisk_norsk

